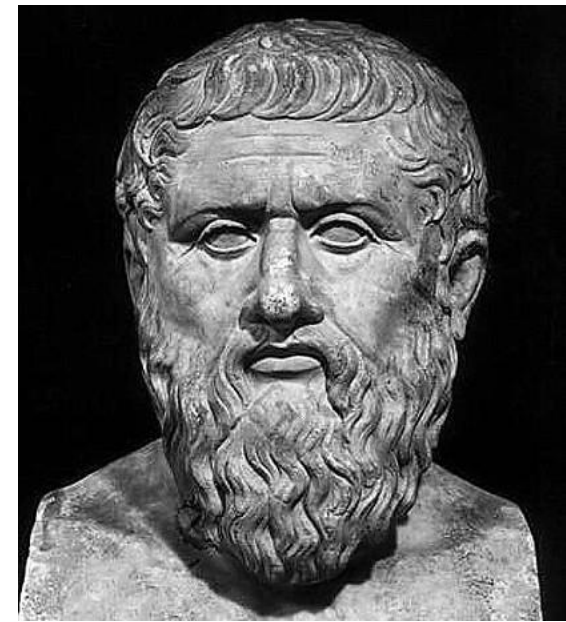

Základy filozofie

Platón

Platón (427 – 347 př. n. l.)

- Platón je pouze obecně rozšířený pseudonym , jeho původní jméno bylo Aristokles. Byl **potomkem aristokratické athénské rodiny**.
- **Sókratův dlouholetý žák** – hluboce na něj zapůsobilo, že athéňané dokázali odsoudit svého nejušlechtilejšího občana.
- S. smrt pro něj byla důkazem, že může existovat **rozpor mezi skutečnými poměry ve společnosti a pravdou či ideálem**.

- **Platón založil** kolem roku **385 př. n. l. vlastní filosofickou školu = athénskou Akadémií**, jež pak **byla vzorem evropským univerzitám a vědeckým institucím** – dodnes se slovo akademický používá v souvislosti s vysokým školstvím a oblastí vědy

- Akadémiie přetrvala až do **roku 529 n. l., kdy ji byzantský (východořímský) císař Justinián I. zrušil jako zdroj pohanských myšlenek** – přesto se řecká vzdělanost v rámci Byzantské říše dále udržovala.

- Ústředními tématy pro něj jsou:
 - rozdíl mezi **pravým poznáním a pouhým zdáním** a míněním
 - **ctnost a možnost výchovy ke ctnosti**
 - **spravedlivé a přitom trvalé uspořádání obce**
 - **dobro jako konečný cíl člověka i obce**

Svět idejí

- P. **oddělil obecné pojmy** (nehybné předobrazy) **od jednotlivých, smyslově vnímatelných věcí** a přisoudil jim samostatnou existenci mimo náš svět = v **tzv. světě idejí**.
- Tyto obecné pojmy (předobrazy věcí) označil jako **tzv. ideje**.
- Ideje jsou podle P. **nehmotné, neproměnlivé a věčné**.
- Např. za všemi konkrétními lidmi či koni existuje něco jako společný jmenovatel či jediná forma = „**idea člověka**“ nebo „**idea koně**“.
- **Hmotná skutečnost koně není pravým bytím, ale jen odrazem ideje.**

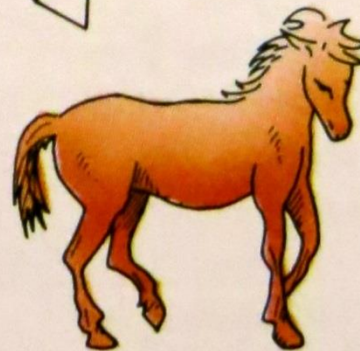
zvíře

vzor

obraz

poznatelný

vnímátný

říše předmětů a živých bytostí

Teorie dvou světů

- Svět neproměnlivých idejí (**poznatelný rozumem**) je nadřazen světu pomíjivých věcí (**poznatelnému nedokonalými smysly**).
- O tom co vnímáme smysly, máme jen **nepřesné vědomosti**, to co vidíme v duchu, svým rozumem **můžeme poznat s jistotou**.
- Např. zda je oblázek kulatý svými **smysly přesně neposoudíme**, zatímco **můžeme s určitostí tvrdit** (jako bychom to viděli svým vnitřním zrakem), že kruh je plošný útvar se součtem vnitřních úhlů rovným 360° .
- **Duše je nesmrtelná** a je zdrojem rozumu.
- **Tělo je pomíjivé**.

- Platónova **díla mají vesměs formu dialogu** (rozhovoru), kde většinou vystupuje **Sókratés jako hlavní postava**.
- **Prvním dílem je Obrana Sókratova**.
- **Dialogy se podobají dobovému divadlu**, neboť na scéně vystupují **nejvýše tři postavy a mají „sbor“ mlčících posluchačů**.
- Většina jeho děl se dochovala:
 - **25 dialogů**
 - **sbírka dopisů**

Obrana Sókratova – první z P. dialogů

- Je sice složena jako řeč, kterou mluví Sókratés sám ke svým soudcům, ale přesto, že je možno s jistou pravděpodobností soudit, že do ní Platón vložil něco ze skutečné řeči Sókratovy, jde zcela o P. dílo nadosobního a nadčasového významu.
- Ze skutečné S. obrany převzal P. její **trojdílnost**. První řeč pronesl S. **po řečech svých žalobců** před hlasováním o vině, druhou **před hlasováním o trestu** a třetí, **když mu byl přisouzen trest smrti**.
- Když P. píše o této události, uvádí tento hřích na Sókratovi mezi **důvody, že se proti svému původnímu určení navždy odvrátil od politické činnosti v Athénách** a směřoval k založení Akademie.

Ústava (dialog napsaný kolem roku 370 př. n. l.)

- Ústava je **jedním z nejdůležitějších textů západní filosofie**.
- Hlavním tématem díla je **spravedlnost na úrovni jedince i státu**, kniha se však dotýká i umění, výchovy, práva, vědy atd.
- Ústava **zakládá literární žánr utopie** – tedy úvah o možnostmi spravedlivého uspořádání lidských společností.
- P. si představuje stát, který je budován jako tělo člověka:
 - **Tělo** = hlava + hrud' + břicho
 - **Stát** = vládce + ozbrojenci + živitelé

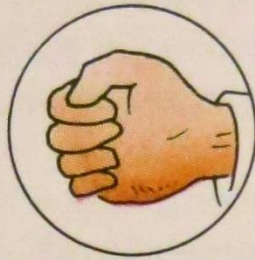
- **P. se vzhledem k uspořádání státu domnívá, že:**
 - stát by měli řídit filozofové – jako hlava musí ovládat tělo, tak musí společnost řídit filozofové.
 - ženy mohou být vládci stejně jako muži
 - blaho státu zcela závisí na schopnostech a vzdělání vládce
 - je nezbytný přísný výběr těch, kteří budou způsobilí vládnout
 - zákaz soukromého vlastnictví a rodinného života strážců a filozofů odbourá sobeckost
 - plození dětí by mělo být řízeno státem se snahou vybírat nejlepší (eugenika*)
 - za výchovu dětí musí převzít odpovědnost stát
 - typem ústavy je ideálně tzv. aristokracie (vláda nejlepších)

- Pozn. **eugenika*** je sociálně-filosofický směr zaměřený na studium metod, které povedou **k dosažení co nejlepšího genetického fondu člověka.**
- *Přelomovým rokem se stal rok 1912, kdy Londýnská univerzita uspořádala první Mezinárodní eugenický kongres, kterého se zúčastnilo tři sta přívrženců z celé Evropy i USA. Mezi účastníky patřil i vynálezce telefonu Alexander Graham Bell, rektori Harvardovy i Stanfordovy univerzity a také Winston Churchill. Debatovalo se o tom, jak zabránit méněcenné populaci v rozmnožování a jak podpořit porodnost u rasově kvalitních obyvatel. USA sklidily na kongresu velký obdiv účastníků jako vedoucí světová mocnost v oblasti sterilizace mentálně postižených.*
- *Proti eugenice se ostře postavila Katolická církev a papež Pius XI. Ji odsoudil včetně v roce 1930 v encyklice Casti connubii.*
- *První zákon o sterilizaci méněcenných a asociálních žvlů byl vydán v roce 1907 ve USA. Zákon umožňoval sterilizovat zatvrzelé zločince a duševně choré a v roce 1914 byl na podnět psychiatrů rozšířen na zloděje recidivisty a alkoholiky. V Německu byl sterilizační zákon vydán v roce 1933, když se vlády ujali nacisté.*
- **Dnes se eugenika v civilizovaných zemích omezuje zpravidla pouze na:**
 - *diagnostiku, která v těhotenství odhaluje dědičné choroby a vady u plodu. Vadné plody jsou pak doporučovány k interrupci*
 - *výběr vhodného dárce vajíček či spermatu při umělém oplodnění*
 - *sterilizace mentálně postižených či zločinců – jen v případě jejich souhlasu*

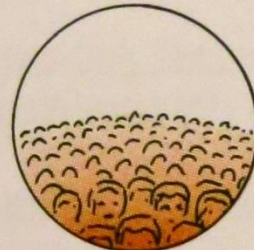
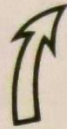
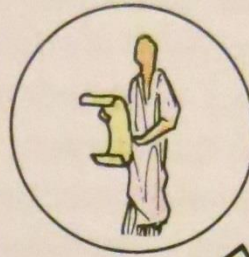
- Na Ústavu nějak navazovali téměř všichni velcí filosofové, zejména političtí.
- Ve 20. st. tento směr ostře kritizoval [Karl Raimund Popper](#) - v knize *Otevřená společnost a její nepřátelé (1945)* považuje Platóna spolu s Hegelem za **myšlenkové předchůdce moderních totalitních režimů**.
- Jeho kritika ovšem nebere ohled na okolnosti vzniku Ústavy: P. ji nepsal jako volný výtvar fantazie, ale **pod dojmem občanských válek a definitivního rozpadu athénské demokracie**, kdy se zdálo, že udržet lidskou společnost pohromadě je téměř nemožné, se pokusil o **návrh řešení z pozice aristokrata**.

- Dění ve společnosti směřuje podle P. k **tzv. koloběhu ústav** = aristokracie → timokracie → oligarchie → demokracie → tyrannis:
 - **Aristokracie** = vláda nejlepších
 - **Timokracie** = vláda lidí jimž je přisuzována čest
 - **Oligarchie** = vláda majetných
 - **Demokracie** = vláda lidu (podle Platóna přechází v anarchii a vyvolá nástup nejhorší formy vlády - tyrannis)
 - Demokracie není schopná respektovat nadřazenost některých jedinců a některých způsobů života nad jinými.
 - Demokracie, tak jako jiné formy vlády, nese v sobě plán sebezničení, svůj přerod v tyranii.
 - v současnosti považujeme demokracii za nejlepší – PROČ?
 - **Tyrannis** = vláda jednotlivce opírající se o nespokojené vrstvy obyvatel

tyrannis

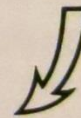
aristokracie

demokracie

timokracie

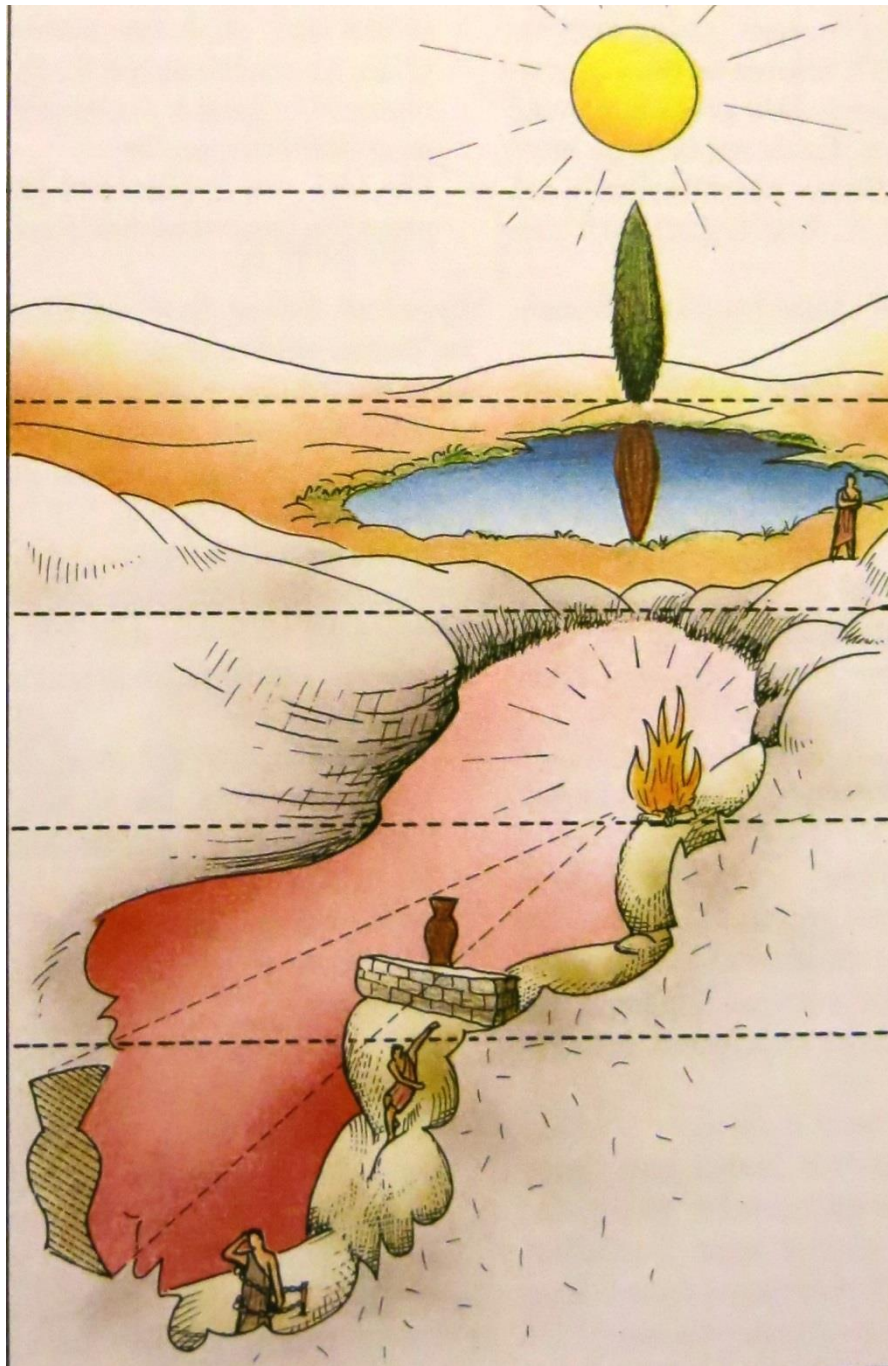

oligarchie

B Koloběh ústav

Podobenství o jeskyni (P. nejznámější podobenství pochází z díla Ústava)

- Skupina vězňů sedí v jeskyni zády k východu.
- Na zadní stěnu na níž vidí vrhá oheň hořící za nimi stíny věcí.
- Vězni tyto stíny považují za skutečnost = nic jiného neznají.
- Jeden ze spoutaných uteče a pozná skutečnost.
- Vrací se do jeskyně, aby své poznání předal ostatním.
- Nikdo mu nevěří, ukazují stále na zadní stěnu.
- Člověk (filosof) by se mohl vrátit do jeskyně a přesvědčovat ostatní, že to co vidí není pravda, že celý život žijí v nepravdivém světě. Podle Platóna by ho obyvatelé jeskyně zabili, kdyby mohli.

Závěr podobenství o jeskyni:

SÓKRATÉS: „Kdyby takový člověk sestoupil nazpět a posadil se na totéž místo, zdali by se mu oči nenaplnily tmou, když by náhle přešel ze slunce?“

GLAUKÓN: *Ba jistě.*

SÓKRATÉS: *Tu pak, kdyby zase musel posuzovati ony stíny o závod s oněmi, kteří zůstali stále vězni, dokud má mžitky před očima a dříve, než by se mu oči uklidnily – a to zvykání by netrvalo zrovna krátce – zdalipak by nebyl k smíchu a zdali by se o něm neříkalo, že přišel z té cesty nahoru se zkaženým zrakem a že to nestojí ani za pokus chodit tam nahoru? A kdyby se někdo pokoušel je vyprošťovat z pout a vésti nahoru, zdalipak by ho nezabili, kdyby ho někam mohli rukama uchopiti a zabíti?“*

Platónova narážka na Sókrata, jehož athéňané - „obyvatelé jeskyně“, jejichž vědění a chování zpochybňoval, odsoudili k smrti.

Výklad podobenství o jeskyni:

- Člověk, který by se dostal z pout by uviděl pravdu.
- Byl by zprvu oslepen = poznání skutečnosti je mnohdy bolestné.
- Tento člověk je nazýván filosofem.
- Jeskyní je náš obvyklý způsob života, stín je naše okolí, jak nám ho ukazují smysly, snažíme se dostat do pravého světa idejí (tedy ven z jeskyně, ven z omezenosti).
- Výstup a pohled vzhůru znázorňuje vzlet duše do světa idejí.

Kritón - dialog vyzdvihující význam zákonů pro člověka.

- Zákon je absolutní autorita a přesahuje život člověka. Zákony musí každý ctít.
- Odsouzeného Sókrata ve vězení navštěvuje přítel Kritón a vybízí ho k útěku.
- S. chce, aby společně přezkoumali, zda by to bylo správné.
- S. tvrdí, že není důležité pouze žít - je důležité žít dobře, tj. v souladu se spravedlností.
- Kdyby uprchl, překročil by zákony obce. Ty mohou být nespravedlivé, ale tím, že se rozhodl v dané obci žít, se zavázal je dodržovat - kdyby se mu nelíbily, měl možnost odstěhovat.
- Pokud se je ale rozhodl respektovat, musí v tom pokračovat i ve chvíli, kdy je odsouzen k smrti.

Platónův význam

- Britský filosof A. N. Whitehead napsal, že **celá západní filosofie je jen komentář k Platónovi.**
- **Platónův vliv na celou západní filosofii je nedozírný.**

Otázky:

1. Z jakého společenského prostředí pocházel Platón?
2. Jaký byl vzájemný vztah Platóna a Sókrata?
3. Jakou formu mají v převážné většině Platónova díla?
4. Uveďte časové rozmezí existence Platónovy Akademie.
5. Jaký je podle Platóna vztah světa věcí a světa idejí?
6. Co to jsou v Platónově pojetí ideje?
7. Teorie dvou světů.
8. Platónova *Ústava* zakládá literární žánr
9. Uveďte zásady uspořádání státu obsažené v Platónově *Ústavě*.
10. Z jakého důvodu kritizuje filozof Karl Raimund Popper v díle *Otevřená společnost a její nepřítelé* Platónovy zásady uspořádání státu?
11. Které typy vlád se střídají v Platónově koloběhu ústav?
12. Který typ vlády považoval Platón za nejprospěšnější?
13. Výklad podobenství o jeskyni.
14. Stručně vysvětlete obsah dialogu *Kritón*.
15. V jakých souvislostech přetrvalo použití pojmu akademie / akademický?

Zdroje:

- Jostein Gaardner, Sofiin svět, Román o dějinách filosofie. Praha : Albatros, 2006.
- Encyklopedický atlas filosofie, P. Kunzmann a kol., Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001.
- Jaroslava Schlegelová, Základy filozofie 1. – 4. část, Praha. S&M, 1991.
- <http://cs.wikipedia.org/wiki/Plat%C3%B3n>
- https://dspace.upce.cz/bitstream/10195/33318/1/becickova_srovnani_podobenstvi.pdf
- <http://www.cesky-jazyk.cz/ctenarsky-denik/platon/kriton.html>
- [http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Astava_\(Plat%C3%B3n\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Astava_(Plat%C3%B3n))
- <http://cs.wikipedia.org/wiki/Eugenika>
- <http://www.ourcivilisation.com/smartboard/shop/warnerr/plato.htm>